KÉPESSÉGFEJLESZTŐ SAKK
(A sakk mint oktatási eszköz)
1–2. évfolyam

Korunk, a digitális társadalom olyan mértékű ingertömeg- és adatfeldolgozást tesz szükségessé az emberek számára, hogy bizonyos ezzel kapcsolatos rendszerezési képességek, kompetenciák elsajátítása létszükségletté vált. Ezen képességek megléte az ismeretszerzés mellett a sikeres tanítási-tanulási folyamatban is elengedhetetlen. A sakk a maga szimbólumrendszerével, a vizuális információk alapján, a digitális térhez hasonlóan korlátozott kódokból történő tájékozódásra, információszerzésre épülő rendszerével, párhuzamos gondolati síkon, a problémák több nézőpontból való megvizsgálásával (minimum a saját és az ellenfél szempontjából) válik kivételes oktatási eszközzé a digitális korba beleszületett gyermekek számára. Egyben a holisztikus, vizuális információkra épülő gondolkodás térnyerésével háttérbe szoruló logikai-elemző gondolkodást is készségszinten képes fejleszteni.

A sakk mint oktatási eszköz kerettanterve a megújult nevelésközpontú iskola, s ezen belül egy kompetenciaalapú nevelési-oktatási folyamat része, amely biztosítja a sakkozás intézményesen szervezett tanítását-tanulását.

A sakk az egyik leghatékonyabb képességfejlesztő eszköz, amelynek segítségével a gyerekeket az óvodáskor végén, az iskoláskor elején be lehet vezetni a tudatos ismeretelsajátítás világába. A sakkozás, alapvető kognitív lelki folyamatokat és funkciókat működtetve, jótékonyan hat az értelmi képességek, mindenekelőtt a megértést és a problémamegoldást biztosító gondolkodás fejlődésére, azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni nevelő-fejlesztő erejét, személyiségformáló hatását sem. A sakkjáték tanulásának-gyakorlásának kedvező hatása a gyermekek egész intellektuális fejlődésére tudományosan is kimutatott.

A sakk haszna a köznevelésben elsősorban abban rejlik, hogy előmozdítja a különböző műveltségi területek ismereteinek elsajátítását, képessé tesz az elavult információk elvetésére és az új információk beépítésére, vagyis egészében a jövőre készít elő.

A sakk mint oktatási eszköz bevezetésének elsődleges célja a személyiségfejlesztés, a tehetséggondozás, a mérlegelő gondolkodás fejlesztése intézményi keretek között, heti rendszerességgel, tanítási idő keretében.

További célok:

- a sakk táblajáték alapismeretek nyújtása,
- a logikus, mérlegelő gondolkodás képességének kialakítása,
- önálló döntéshozás kialakítása,
- összefüggések, globális folyamatok felismerése,
- önálló tapasztalatgyűjtés, adatfeldolgozás gyakorlatának kialakítása,
- gyakorlatias szemlélet kialakítása,
- a kreativitás növelése,
- viselkedészavaros tanulók megsegítése az oktatásba való beilleszkedésben,
- memóriafejlesztés.

A sakk egy, a tanuló személyiségét komplexen fejlesztő stratégiai táblajáték. A sakk szabályainak tanulása közben a gyermeknek bővül az emlékezete, szókincse, megkülönbözteti a bábukat és nevet rendel mellékük, megismeri tulajdonságaikat: melyik hogyan léphet, hogyan üthet, illetve a tanuló megtanul síkban tájékozódni, ami nagyon fontos, hiszen az iskolai munka is füzetek, könyvek világában zajlik. Megismeri a mátrixot: a sor és az oszlop fogalmát, egyezteti a bábuk helyét és értékét. A táblán történő tájékozódáshoz számokat és betűket rendel egymáshoz. Mindeközben egy sor, már tárolt információt mozgósít és kombinál össze.

Sakkozás közben a gyermek észrevétlenül, játékos formában, készségszinten sajátítja

el a tanulási folyamathoz szükséges gondolkodást. A játék szabályrendszere pedig számos, módszertanilag gazdagon használható lehetőséget rejt magában.

A sakk a fejlesztési területek-nevelési célok mindegyikének eléréséhez jelentős segítséget nyújt. Komplex fejlesztési területek kognitív területen: fejleszti az analizáló és szintetizáló képességet, emlékezőtehetséget, elvont (absztrakt) és logikus gondolkodást, a megosztott figyelem képességét, produktív képzeletet, összefüggések felismerésének képességét, a gondolkodás divergens (széttartó, több megoldást nyújtó) jellegét, az összpontosítás képességét, kreativitást, elvonatkoztatási és általánosítási képességet, problémaérzékenységet, kombinatív képességet, a módszeres és hatékony gondolkodást, a tanulási képességet stb.

A sakkozás személyiségformáló hatása tág lehetőséget kínál az erkölcsi nevelésre: becsületességre, a következmények vállalására, önuralomra, helyzetértékelésre, gyors megítélésre és döntésre nevel, felelősségérzetre, versenyszellemre, a versenytárs tiszteletére, kitartásra, önbizalomra, a kudarcok elviselésére, lényeglátásra, barátságra, rendszeres és pontos munkavégzésre, fegyelmezett viselkedésre, a szabályok, normák és törvények tiszteletben tartására stb. nevel.

A nemzeti öntudat kialakulását, a hazafias nevelést is elősegíti, hiszen Magyarország több mint másfél évszázada a sakkozás nagyhatalmai köze tartozik, a diákok megismerkednek szellemi kiválóságokkal, híressé vált magyar sakkozókkal, nagymesterekkel, sakkolimpiákon kiemelkedő eredményt elérő versenyzőkkel, akikre büszkék lehetnek. Ráébrednek arra, mennyi felfedezni való és ismeretgyarapítási lehetőség rejlik a „királyi játék” históriájában.

A sakk mint oktatási eszköz kerettanterv tartalma értékteremtő tevékenységével az állampolgárságra, a demokráciára nevelés egyik lehetséges eszköze, mivel a diák képessé válik egyszerű közösségi szabályok követésére, bekapcsolódik közös tevékenységekbe és ezáltal követi a közösségi hagyományokat. A sakkban a szabályok tisztelete nem előzménye, hanem elengedhetetlen feltétele a játéknak, és e kötelmek néhány más mozzanattal társulva egyfajta jogkövető magatartásra ösztönöznek.

A sakk jelentős mértékben képes növelni a tanuló belső motivációját. A lehetőségek közüli választás során mindig a legjobb lépést, a legjobb stratégiát igyekszik kiválasztani. Állandó fejlődésre való törekvésre ösztönöz. A játék során a tanuló képes az együttműködésre, az empátiára. A közös tevékenységek révén ismeretet szerez saját képességeiről és lehetőségeiről. Azonosítja a saját és mások alapvető érzelmeit, illetve kifejezi a problémáit. Életkorának megfelelő szinten ismeri a kapcsolatteremtés, kapcsolatépítés kultúráját, rendelkezik az életkorának megfelelő kooperatív készséggel. Ismeri a különböző megbízatások betöltésével együtt járó felelősséget és a feladatok megosztásának fontosságát. Mindezzel elősegíti az önismeret és a társas kultúra fejlesztését.

A sakk kortól és nemtől függetlenül játszható, ezért tökéletesen alkalmas élvezetes, közös családi élmények forrásának. A közös játék során a tanuló megismeri és elsajátítja az alapvető együttélési, együttműködési normákat a családban, az iskolában, a társadalmi életben. Ismeri és betartja az illemszabályokat.

A sakkozás során a tanuló a közösség többi tagjához viszonyítva pontos képet kaphat saját részképességeiről, erősségeiről, amelyek segíthetik a pályaorientációban.

A sakkban a figurák erejüktől függően különböző értékszámokkal rendelkeznek. A sakkparti során a tanulónak ezeket a rendelkezésre álló erőforrásokat kell beosztania, stratégiailag elhelyeznie, esetenként feláldoznia a cél eléréséhez. A sakk tehát nagyszerűen szimulálja a gazdasági helyzeteket, a tudatos, forrásokat beosztó gondolkodást. A sakkozás során a tanulónak különbséget kell tennie stratégiai és taktikai, hosszú távú és rövid távú tervek között. Megtanulja, hogy a befektetett munka meghozza a gyümölcsét.

A sakkozás talán legfontosabb eredménye a tanulási képesség fejlődése. A különböző magyar és nemzetközi tanulmányok ezen a téren számos részképesség fejlődését bizonyították, az analizáló és szintetizáló képességét, az emlékező tehetségét, az elvont (absztrakt) és

logikus gondolkodását, a megosztott figyelem képességéét, a produktív képzeletét, az összefüggések felismerésének képességéét, a gondolkodás divergens (széttartó, több megoldást nyújtó) jellegéét, az összpontosítás képességéét, a kreativitását, az elvonatkoztatási és általánosítási képességét, a problémaérzékenységét, a kombinatív képességét, a módszeres és hatékony gondolkodását.

Az anyanyelvi kompetenciák fejlesztése – olvasás és szövegértés, szóbeli és írásbeli kommunikáció – nem csak a magyar nyelv és irodalom tantárgy feladata, mivel működése számos más kompetenciával kapcsolódik össze és a többi tantárgy, műveltségterület sikeres tanulását is befolyásolja. A sakk mint oktatási eszköz kerettanterv a kognitív, szociális és személyes kompetenciák fejlesztésére is kihat, amely meghatározó szerepe lehet az egyén hatékony világ- és önértelmezési modelljének formálásában, életpálya kialakításában. A tanuló tevékenysége során törekszik a mások számára érthető és kifejező beszédre. Figyelemmel tud követni szóbeli történetmondást, magyarázatot. Fel tudja idézni, el tudja mondani sakkozással kapcsolatos élményeit. Részt vesz a beszélgetésben és vitában, meg tud fogalmazni saját véleményt. Megismeri és alkalmazza az anyaggyűjtést és elrendezést, elsajátítja a számítógép, az internet használatát, s megtanulja, hogyan kezelje, szelektálja és rögzítse az óriási adathalmazt. Érveket gyűjt lépései előtt, reflektál döntéseiről.

A sakk mint oktatási eszköz kerettanterv képességfejlesztő és a szellemi horizontot tágító hatása igen sokrétű. A sakkozás során a tanuló képes érzékelni a tárgyak egymáshoz viszonyított helyzetét, méretét, képes a térben és a síkban tájékozódni. Gyakorlati tapasztalatait felhasználva felfedezi a mennyiségek közötti kapcsolatokat, képes ezen tapasztalatok megfogalmazására. El tudja dönteni egyszerű állítások igazságértékét, felismer egyszerű logikai kapcsolatokat.

Az információs társadalomban nélkülözhetetlen az ún. digitális írástudás: az információs és kommunikációs technika eszközeinek használata és módszereinek ismerete mind a munka világában, mind a szabadidő értelmes eltöltésében. A sakk mint oktatási eszköz tartalma a tanulókat felkészíti arra, hogy a digitális technikát megfelelően alkalmazó felnőttként tudjanak dolgozni, alkotni, művelődni, szórakozni, hogy az értékes és értéktelen információkat megkülönböztessék, azok ismeretében helyes döntéseket hozzanak, továbbá tudásukat később is folyamatosan frissítsék, bővítsék.

A kerettanterv segítségével kialakul a tanulóban a társakkal történő közös feladatmegoldás képessége, tud irányítással együttműködni velük. Nyitott társai megismerésére, igyekszik megérteni őket. Elfogadja a közösségben való normaalapú viselkedés szabályait. Az elmélyültebb sakkozás folytonos keresésre kényszerít, sikerek és kudarcok okainak szakadatlan vizsgálatára, vagyis szigorú önkritikára szoktat, de módszert kínál ahhoz is, hogy ismeretlen helyzetekben kevés számú ismert motívum alapján is legyen esély az eligazodásra.

A sakk mint oktatási eszköz arra nevel, hogy a tanuló egyszerre „két fejjel” – a sajátjával és az ellenfelével – gondolkodjon, s próbálja kitalálni a másik fél terveit, ugyanakkor kiváló iskola ahhoz, hogy a döntésekhez a szakirodalomból vagy saját gyakorlatából ismert cselekvési mintákat használjon fel. A tanuló motivált a kitűzött célok elérésében, vállalja az ezeket elősegítő feladatokat. Felismeri és megérti, hogy a feladatok megoldásához többféle út is vezethet, egyszerű élethelyzetekben képes ezeket segítséggel megtervezni. Megérti, hogy felelős a vállalt feladatok teljesítéséért, belátja mulasztásai közvetlen következményeit, képes előre látni cselekedetei egyes kockázatait.

A kerettanterv bevezetésével a tanuló a tanulás iránti attitűdje pozitívvá válik. Egyre gyakorlottabb figyelme összpontosításában. Tanítói, oktatói segítséggel képes saját tanulását megszervezni, segítséggel képes csoportmunkában aktívan részt venni, a sok pozitív visszajelzés hatására ezt egyre magabiztosabban teszi. Segítséggel felismeri szükségleteit, gyakorlatot szerez teljesítményének és képességeinek reális értékelésében.

Korunkban megváltoztak a tudásátadás helyszínei, és a diákok sok ismerethez jutnak

az interneten, multimédiás eszközökön keresztül, ezért ki kell tudniuk választani a tanulóknak a megfelelő információt, vagyis olyan készségeket, módszereket kell kifejleszteni, amelyek lehetővé teszik a szelektálást. A sakk mint oktatási eszköz alkalmazása kialakítja a tanulókban az önfejlesztés igényét, a hatékony, önálló tanulás iránti motivációt, a logikus gondolkodás képességét, a problémaérzékenységet és a lehető legjobb megoldás igényét, kreativitást, eredetiséget, amely szükséges minden tantárgy tanulásakor és a mindennapi életben. Azok a gyerekek, akik megszeretik a sakkot, már korán önállóan kezdik elemezni a játszmáikat, mestereik játszmáit, kombinációkat oldanak meg, végjátékot analizálnak. Fontos a diákokban ezt az érzést kiváltani, hogy érdemes önmagukat fejleszteni, tudásukat gyarapítani, mert annak hasznát a következő játszmában rögtön érezhetik.

Általános tanteremi foglalkozáshoz szükséges eszközök: sakktáblák, sakk-készletek, demo tábla, laminált lap, sakkszőnyeg. Gyakorlati foglalkozáshoz való felkészülés: színes ceruza, papír, olló, ragasztó. Interaktív táblás tananyag esetén: számítógéppel, projektorral, interaktív táblával felszerelt tanterem, laptopok (ideális esetben csoportonként), internetelérhetőséggel.

A kerettanterv heti 1 órára készült, de alkalmazható heti 2 órában is.

1.évfolyam:

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**Javasolt óraszám az 1. évfolyamon**	**Helyi tanterv óraszáma az 1. évfolyamon**
Bevezetés a sakk világába	8 óra	8 óra
Ismerkedés a huszárral, a gyaloggal és a királlyal. Sakkadás	8 óra	8 óra
Alapállás, szabályok, sakk és matt	8 óra	8 óra
A patt, a megnyitás taktikái, versenyszabályzat	8 óra	8 óra
Szabad órakeret		4 óra
Összesen:	32	36 óra

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**Bevezetés a sakk világába**	**Órakeret 8 óra**
Előzetes tudás	Nem igényel.	
A tematikai egység	Pozitív érzések kialakítása a sakk szabályaival kapcsolatosan. A bábok	

nevelési-fejlesztési céljai	mozgásának életszerű megismerése. A térlátás fejlesztése. Fejlesztés: mozgáskoordináció, téri tájékozódás, vizuális figyelem, emlékezet, gyorsaság, szem- és kézkoordináció, szerialitás, figyelem, analógiás gondolkodás. Szövegértés, szövegalkotás fejlesztése. Kooperáció a társakkal, eredményes munkaszervezés.

Tevékenységek/ismeretek	**Követelmények**	**Tanulói tevékenységek**
Bevezetés a sakk világába Mesés történetek a sakktörténelemből. *Ismerkedés a sakkbábokkal* A bábok megnevezése. Gyalogok és tisztek. *Ismerkedés a sakktáblával* Négyzetek fekete-fehéren. Bevezetés a vonalak, sorok és átlók világába. *Ismerkedés a bástyával* Lépés a bástyával a vonalakon. Ütés a bástyával. *Ismerkedés a futóval* Lépés a futóval az átlókon. Ütés a futóval. *Ismerkedés a csodás vezérrel (királynővel)* Lépés a vezérrel. Ütés a vezérrel. Játék: 8 vezéres sakkfeladvány. *Ismerkedés a sakk királyával* Lassan lép a király. Ütés a király--lyal. *Összefoglaló* Ismerkedés a táblával, bástya, vezér és futó lépéseivel.	A tanuló – képes a sakktáblák és a figurák korrekt felállítására; – helyesen alkalmazza a lépéseket és az ütéseket; – megérti az egyszerű szóbeli közléseket.	Bevezetés az új ismeretekbe mozgásos feladatokkal. A különböző bábok megkülönböztetése, a báboktöbbféle ábrázolásának megismerése. A csatamező felfedezése. Sor, vonal, átló fogalmakelsajátítása. Tájékozódás a sakktáblán, minden mező nevének megismerése. A bástya, a futó, a vezér menetmódjának, ütésének, kiinduló helyzetben való elhelyezkedése. A megismert bábok sakktörténetének megismerése.

Kulcsfogalmak/ fogalmak	Vonal, átló, sor, mező, gyalog, tiszt, bástya, futó, csodás vezér, király, ütés, támadás, védekezés.

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**Ismerkedés a huszárral, a gyaloggal és a királlyal. Sakkadás**	**Órakeret 8 óra**
Előzetes tudás	Bábok pontos megnevezése, tájékozódás a sakktáblán, lépések ismerete.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A sakkozás szabályainak megértése és alkalmazása az életkori sajátosságoknak megfelelően. Kooperáció a társakkal. Kifejezőképesség és logikus gondolkodás fejlesztése. Játékos feladatokkal fejlesztés: kinesztetikus információ verbálissá alakítása, észlelés, szerialitás, analízis-szintézis, egyensúly, testséma, mozgáskoordináció, téri orientáció.	

Tevékenységek/ismeretek	**Követelmények**	**Tanulói tevékenységek**
Ismerkedés a sakkadással Királlyal kapcsolatos szabályok. Királyok csatája. *Ismerkedés a (csalafinta) huszárral* Ugribugri: bevezetés a huszár lépéseibe L alakban. Ütés a huszárral. Huszártúra. *A huszár erőviszonyai a sakktáblán* Az aktív/erős huszár a tábla közepén. Szegény/passzív paci a sarokban. Huszárcsata. *A sakkbábok értékrendszere* Mennyiség és minőség közötti különbség. Összegzés az eddigi bábokról. *Ismerkedés a (kis) gyaloggal* Bevezetés a gyalog lépéseibe alapállasból. Az egyetlen báb, mely másképp üt, mint lép. *A gyalog átalakulása* Céltudatosan előre a gyaloggal. Milyen bábot érdemes felvenni és miért. *A játszma kezdete: az alapállás* Felsorakoznak a gyalogok. A tisztek helyes elhelyezése.	A tanuló – ismeri a gyalog és a tisztek helyes elhelyezését és lépéseit; – képes helyesen értelmezni a mennyiség és minőség közötti különbségeket; – a kérdésekre értelmes, rövid válaszokat képes adni.	Bevezetés az új ismeretekbe mozgásos feladatokkal. A király, a huszár, a gyalog menetmódjának, ütésének, kiinduló helyzetben való elhelyezkedése. A megismert bábok sakktörténetének megismerése. A játék céljának hangsúlyozása a király elfogása. A különböző bábok sakkadásának megismerése, adott helyzetekben az utolsó lépés felismerése. Mennyiség és minőség közti különbség szemléltetése a sakkbábok értékrendszerén keresztül.

Kulcsfogalmak/ fogalmak	Gyalog, tiszt, bástya, futó, csodás vezér, király; ütés és lépés; támadás, védekezés.

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**Alapállás, szabályok, sakk és matt**	**Órakeret 8 óra**
Előzetes tudás	Gyalog lépései, üt és lép; tisztek helyes elhelyezése, lépései; mennyiség és minőség közötti különbségek helyes értelmezése.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A sakkozás szabályainak megértése és alkalmazása életkori sajátosságoknak megfelelően. Kooperáció a társakkal. Térlátás fejlesztése. Játékos feladatokkal fejlesztés: figyelem, logikus gondolkodás, analógiák felismerése és alkalmazása, mozgáskoordináció, szókincs, emlékezet, vizuális figyelem, szövegalkotási készség, analízis-szintézis.	

Tevékenységek/ismeretek	**Követelmények**	**Tanulói tevékenységek**
Ismerkedés a sánccal A király biztonságba helyezése. Sánc a fejlődés része. *Bővebb sakkadással kapcsolatos ismeretek* Őfelségének: sakk! A király támadása különböző bábokkal. *Védekezés a sakk ellen* Bevezetés a védekezési technikákba. Problémák megoldása a sakktáblán (és rajta kívül is). *Matt a királynak!* Háromféle eredmény a játszma végén. A végeredmény pontozása és értékelése. *A sakk és a matt közötti különbség* Menekülési lehetőségek. Legjobb védekezés az ellentámadás. *Ismerkedés az alap- és az egylépéses mattokkal* Mattadás vezérrel. Mattadás egyéb bábokkal. Alapsori mattadás. Támadás és védekezés az alapsoron. Alapsori gyengeség megelőzése.	A tanuló – képes a kérdésekre értelmes, rövid válaszokat adni; – képes helyesen alkalmazni a lépéseket és az ütéseket.	Bevezetés az új ismeretekbe mozgásos feladatokkal. A támadások ellen való védekezés fontossága. Az első védekezési lehetőség a sáncolás szabályainak megismerése, adott helyzetekben. A védekezés lehetőségei az életben és a sakktáblán. A közös erővel végzett munka eredménnyel jár. Sakk vagy matt, helyzetek átlátása, lehetőségek felderítése. A játszmák végeredményeinek lehetőségei, pontozás.

Kulcsfogalmak/ fogalmak	Sánc; védekezési technika; eredmény; védekezés, támadás.

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**A patt, a megnyitás taktikái, versenyszabályzat**	**Órakeret 8 óra**
Előzetes tudás	Gyalogok, tisztek helyes lépéseinek alkalmazása.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A sakkozás szabályainak megértése és alkalmazása életkori sajátosságoknak megfelelően. Kooperáció a társakkal. Kifejezőképesség és logikus gondolkodás fejlesztése. Játékos feladatokkal fejlesztés: gondolkodás, figyelem, emlékezet, szókincs, szerialitás, hangok differenciálása, szóbeli szövegalkotási képesség, kommunikációs készség.	

Tevékenységek/ismeretek	**Követelmények**	**Tanulói tevékenységek**
Egyik fél se győz: döntetlen (remi) Döntetlennel kapcsolatos szabályok. Bevezetés a patt fogalmába. *Bevezetés a megnyitás alapelveibe* Fejlődés a gyalogokkal és a tisztekkel. Bevezetés a centrum fogalmába. *A legrövidebb sakkjátszmák* Erények és gyengeségek a megnyitásban. *Ismerkedés a susztermattal* A gyenge megnyitás következményei. *A centrum jelentősége a megnyitásban* A bábok helyes fejlődése a centrum irányába. A centrum elfoglalása és annak ereje. *Bevezetés a villa fogalmába a sakktáblán* Az idő értéke (egyszerre csak egy futhat, a másik báb elesik). *Házi sakkbajnokság: egylépéses matt feladványok vetélkedő* A versenyek szabályai, lebonyolítása. *Mit tanultunk ebben az évben?*	A tanuló képes – a kérdésekre értelmes, rövid válaszokat adni; – helyesen alkalmazni a lépéseket és az ütéseket.	Bevezetés az új ismeretekbe mozgásos feladatokkal. Az első lépések fontosságának szemléltetése. Ki tegye meg az első lépést, hova lépjenek a tisztek, a centrum fontosságának, előnyeinek megismerése. Gyors játszmák megismerése, kivédése. Villa fontossága a játszmákban, hiszen ha egy báb egyszerre többet támad, amíg az egyik megmenekül a másik figura elvész.

Összefoglaló a tanultakról. „Diplomakiosztó”.		
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Döntetlen-remi; centrum; megnyitás; villa.	

2.évfolyam:

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**Javasolt óraszám a 2. évfolyamon**	**Helyi tanterv óraszáma a 2. évfolyamon**
Alapállás, szabályok, sakk és matt	8 óra	8 óra
Egylépéses mattok. Összefoglaló a megnyitás alapelveiről: fejlődés, centrum, sánc	8 óra	8 óra
Védekezési és támadási technikák	8 óra	8 óra
Támadási technikák	8 óra	8 óra
Szabad órakeret		4 óra
Összesen:	32 óra	**36 óra**

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**Alapállás, szabályok, sakk és matt**	**Órakeret 8 óra**
Előzetes tudás	Elsőosztályos ismeretek, képességek, készségek és jártasságok.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A sakkozás szabályainak megértése és alkalmazása életkori sajátosságoknak megfelelően. Kooperáció a társakkal. A legfontosabb viselkedési szabályok megismerése és betartása. Kifejezőképesség és logikus gondolkodás fejlesztése. Térlátás fejlesztése. Játékos feladatokkal fejlesztés: auditív észlelés, auditív figyelem, emlékezet, szerialitás, asszociáció, szókincs, gondolkodás, emlékezet, asszociáció, figyelem, szóbeli szövegalkotás képessége.	

Tevékenységek/ismeretek	**Követelmények**	**Tanulói tevékenységek**
Ismétlés: a sakkjáték szabályai A tábla és a bábok elhelyezése az alapállasban. Világossal indul a sakkcsata! *Mattadás királlyal és vezérrel* Különbség a tábla közepe és széle	A tanuló – képes a kérdésekre értelmes, rövid válaszokat adni; – képes helyesen alkalmazni a lépéseket és az ütéseket; – el tudja dönteni egyszerű állítások igazságértékét, felismer	Az első évben megtanult sakk szabályok ismétlése. Matt és patt közötti különbség felismerése, a játszmák utolsó lépéseinek megismerése.

között. A király korlátozása és sarokba szorítása vezérrel. *Patt* Különbség a matt és a patt között. Küzdelem az utolsó lépésig. *Ismerkedés az örökös sakk fogalmával* Háromszori lépésismétléses döntetlen. *Matt gyakorlatok királlyal és vezérrel* A király, mint támadó báb. Időzítés: matt vagy patt? *Matt a királynak!* Háromféle eredmény a játszma végén. A végeredmény pontozása és értékelése. *Ismerkedés az alap-, egylépéses mattokkal* Mattadás a vezérrel. Mattadás egyéb bábokkal. *Mattadás két bástyával* Munkamegosztás: leszorítás a tábla szélére.	egyszerű logikai kapcsolatokat; – képes a döntéseit érvekkel alátámasztani és reflektálni rájuk.	Mattadás különböző bábok kombinációjával.
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Matt; patt.	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**Egylépéses mattok. Összefoglaló a megnyitás alapelveiről: fejlődés, centrum, sánc**	**Órakeret 8 óra**
Előzetes tudás	A matt és patt helyes fogalmának értelmezése, a támadás és védekezés fogalma.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A türelem és a csapatmunka összhangjának erősítése. Megfigyelés, vizsgálati eredmények rögzítése, értelmezése. Térlátás fejlesztése. Összefüggések értelmezése és megfogalmazása. Konstrukciós képesség alakítása. Játékos feladatokkal fejlesztés: figyelem, gondolkodás, asszociáció, szókincs, vizuális memória, emlékezet, szerialitás, egész-rész, analízis-szintézis.	

Tevékenységek/ismeretek	Követelmények	Tanulói tevékenységek
Mattadás királlyal és egy bástyával A király korlátozása és sarokba szorítása bástyával (a király segítségével). Türelem mattot terem! *Egylépéses matt adása vezérrel és futóval* Vezér és futó: az átlók urai. A csapatmunka fontossága. *Egylépéses matt adása bástyával és futóval* Vonalak és átlók kereszteződése. Gyengeségek felfedezése és kihasználása. *A centrum jelentősége a megnyitásban* A bábok helyes fejlődése a centrum irányába. A centrum elfoglalása és annak ereje. *Mindennek eljön az ideje* A vezér csak fejlődés után lendül támadásba. Ne lépj ugyanazzal a bábbal egynél többször a megnyitásban! *Támadás és védekezés* A király biztonsága és annak hiánya. Testőrök (a gyalogok) a király előtt. *Játszmaolvasás* A bábok és mezők megnevezése és egyéb jelzések a játszmaírás során.	A tanuló – képes a kérdésekre értelmes, rövid válaszokat adni; – képes helyesen alkalmazni a lépéseket és az ütéseket; – képes egyszerű technikai eszközöket megfelelő módon használni.	Mattadás királlyal és bástyával, illetve vezérrel és futóval. A megnyitás jelentőségének hangsúlyozása, centrum elfoglalása. Támadás és védekezés különválasztása, a király védelme, a király testőreinek megszervezése. A játszmák leírásának értelmezése.
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Fejlődés, centrum, sánc.	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**Védekezési és támadási technikák**	**Órakeret 8 óra**
Előzetes tudás	Megnyitás formáinak ismerete.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A türelem és a csapatmunka összhangja. A legfontosabb viselkedési szabályok megismerése és betartása. Lényeges és lényegtelen információ válogatása. Az idővel való hatékony gazdálkodás. Kifejezőképesség és logikus gondolkodás fejlesztése. Játékos feladatokkal fejlesztés: figyelem, alakkonstancia, vizuális észlelés, téri tájékozódás, mozgáskoordináció, gondolkodás, figyelem, szerialitás, komplex emlékezet.	

Tevékenységek/ismeretek	**Követelmények**	**Tanulói tevékenységek**
Középen rekedt király A sáncolás késleltetésének következményei. *A csapdába esett bábok* Sarokba szorítva. Különböző bábok elfogása. *Ismerkedés a fojtott mattal* Egyke huszár az ellenfél csapata ellen. A király túlzott biztonsága (a csapdába esett király). *Mattadás királlyal és egy bástyával* A király korlátozása és sarokba szorítása bástyával (a király segítségével). Türelem mattot terem! *Egylépéses matt adása vezérrel és futóval* Vezér és futó: az átlók urai. Fontos a csapatmunka. *Egylépéses matt adása bástyával és futóval* Vonalak és átlók kereszteződése. Gyengeségek felfedezése és kihasználása. *A huszár mint különleges támadó* „Családi villa” (egyszerre többet támadunk). *Ismerkedés a felfedett sakk fogalmával*	A tanuló – képes a kérdésekre értelmes, rövid válaszokat adni; – képes helyesen alkalmazni a lépéseket és az ütéseket; – képes egyszerű állítások igazságértékének megállapítására; egyszerű logikai kapcsolatok felismerésére.	A sáncolás megakadályozása, az ellenfél királya középen maradjon. Mattadás csapatmunkában. A huszár különleges támadásának megismerése, családi villa kialakulása.

Felfedett sakk a vonalakon. Felfedett sakk az átlókon.		
Kulcsfogalmak/ fogalmak	„Családi villa”, sáncolás, vonal, átló, kereszteződés.	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**Támadási technikák**	**Órakeret 8 óra**
Előzetes tudás	Kombinációk a sakktáblán.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Megfigyelés, vizsgálati eredmények rögzítése, értelmezése. Térlátás fejlesztése. Kooperáció a társakkal, hatékony munkaszervezés. Összefüggések értelmezése és megfogalmazása. Konstrukciós képesség alakítása. Legfontosabb viselkedési szabályok megismerése és betartása. Játékos feladatokkal fejlesztés: ügyesség, figyelem, szókincs, gondolkodás, szabályalkalmazás, nyelvi készség.	

Tevékenységek/ismeretek	**Követelmények**	**Tanulói tevékenységek**
Szélmalom a sakktáblán Bábok őrlése a sakktáblán. *Ismerkedés a futópár hatalmával* Futók a világos és a sötét átlókon. *Mattadás futópárral a király ellen* A király korlátozása és sarokba szorítása futópárral. Mattadás a patt kerülésével. *A bástyák hatalma a hetedik soron* Az ellenfél királyának leszorítása. *Ismerkedés a kötés fogalmával* Helyhez kötött bábokról a sakktáblán. *Megnyitási trükkök* Hogyan kerüljünk előnybe az első lépésekben? *A gyalog végjáték alapjai* Szabad gyalog. Futóverseny gyalogokkal. *Matt a kötés segítségével* A lekötött báb nem tud királyán	A tanuló képes – egy szabályos barátságos sakkjátszma lejátszására az alapvető viselkedési szabályok betartásával; – az ismeretek önálló alkalmazására; – lépéseit érvekkel alátámasztani, azokra reflektálni.	Mattadás két futóval. Kötés fogalmának megismerése. Bevezetés a sakk történelembe. Támadási taktikák megismerése, nagymesterek játszmái alapján.

segíteni. *Kiegészítő tartalmak a differenciáláshoz. Ismerkedés a sakkvilágbajnokokkal* Bevezetés a sakktörténelembe. Könnyű feladványok világbajnoki játszmákból. *Rövid (miniatűr) játszmák világbajnokoktól* Játszmaolvasás. Találd ki, mit lép a bajnok! *Művészi sakkfeladványok* Egy huszárral az egész hadsereg ellen. *Királycseles játszmák* Gyerekkori játszmák bajnokoktól. *Garri Kaszparov, a támadás bajnoka* Kaszparov gyerekkori játszmái. Kombinációk a sakktáblán kezdőknek.		

Kulcsfogalmak/ fogalmak	Kötés, felfedett sakk.
A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén	A tanuló alapszinten ismeri a megnyitások nevét és a megnyitások széles spektrumát, néhányat alkalmaz is. Képes felismerni és a szükséges idő alatt átgondolni, mi a teendője egy adott végjátékban. Képes egy szabályos barátságos sakkjátszma lejátszására. Játszma előtt és után ellenfelével kezet fog, betartja a legfontosabb viselkedési szabályokat.

3–4. évfolyam

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**Ismétlés. Támadási technikák**	**Órakeret 5 óra**
Előzetes tudás	Az 1–2. osztályos sakkismeretek alkalmazása. A tanuló képes felismerni és a szükséges idő alatt átgondolni, mi a teendője egy adott végjátékban. Képes egy szabályos barátságos sakkjátszma lejátszására. Betartja a legfontosabb viselkedési szabályokat.	
A tematikai egység	A sakkstratégia és a sakktaktika alapjainak elsajátítása. A gyakorlat, az	

nevelési-fejlesztési céljai	állandó játék, a kipróbálás mellett a rögzítés, az írásbeliség igényének felkeltése. Kooperáció a társakkal, eredményes munkaszervezés. A kifejezőképesség és a logikus gondolkodás fejlesztése. A lényeges és a lényegtelen információ válogatása. Az idővel való hatékony gazdálkodás. A térlátás fejlesztése. Az alapvető fogalmak néven nevezése. Játékos feladatokkal fejlesztés: szem- és kézkoordináció, gondolkodás, figyelem.	
Tevékenységek/ismeretek	**Követelmények**	
Mattadás vezérrel, ill. bástyával a király ellen. A sáncolás helyes alkalmazása. Átalakulások, feladványok. Menet közbeni ütés. Döntetlen örökös sakkal, lépésismétlés.	A tanuló – képes a játszma korrekt jegyzésére; – játszmalapját képes visszaolvasni; – képes elemezni a játszmáját, és a tanulságokat rögzíteni; – az ismereteket önállóan tudja alkalmazni; – képes egyszerű technikai eszközöket megfelelő módon használni.	
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Mattadás, sáncolás, örökös sakk.	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**Taktika**	**Órakeret 14 óra**
Előzetes tudás	Előző tematikai egység kulcsfogalmainak ismerete, megértése és alkalmazása.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A lényeges és lényegtelen információ megkülönböztetése. Az idővel való hatékony gazdálkodás. Kooperáció a társakkal, eredményes munkaszervezés. A számítógép használata. A taktikai gondolkodás és kombinációs látás kialakítása. A fejben történő változatszámítás fejlesztése. Pozíciójáték alapjainak lerakása. Játékos feladatokkal fejlesztés: gondolkodás, figyelem, emlékezet, asszociáció, komplex gondolkodás, szókincsbővítés, analízis-szintézis.	
Tevékenységek/ismeretek	**Követelmények**	
Alapsori gyengeség. A kötés kihasználása. Kettős támadás. Eltereléses kombinációk. Felfedett támadás. A túlterhelt bábok. Tipikus áldozatok az f7-es mezőn. A király elleni támadás h7-es	A tanuló – képes a játszma korrekt jegyzésére; – játszmalapját képes visszaolvasni; – ismeri és alkalmazza a fő taktikai motívumokat; – ismeri a sakktörténet alapjait, a múlt és a jelenkor legna-	

áldozattal. Többlépéses fojtottmatt-kombinációk. Közbeiktatott lépés. Taktika Morphy játszmáiból. Támadás Aljehin játszmáiból. Capablanca-kombinációk. Kezdeményezés Polgár Judit-játszmából. Sakkbűvészet: Tal játszmáiból.	gyobb sakkozóinak nevét. – el tudja dönteni egyszerű állítások igazságértékét, felismer egyszerű logikai kapcsolatokat; – érveket gyűjt lépései előtt, reflektál döntéseiről.	
Kulcsfogalmak/ fogalmak	„Fojtott” matt, kötés, kötés kihasználása, alapsori gyengeség, elterelés kombináció, felfedett támadás, túlterhelt báb, áldozat.	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**Nyitási technikák. A centrum fogalma. Védekezési technikák**	**Órakeret 10 óra**
Előzetes tudás	Előző tematikai egység kulcsfogalmainak ismerete, megértése és alkalmazása.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A taktikai gondolkodás és kombinációs látás kialakítása. Fejben történő változatszámítás fejlesztése. Problémamegoldó gondolkodásban való gyakorlottság és eredményesség fokozása. Játékos feladatokkal fejlesztés: figyelem, együttműködés, szerialitás, aritmetikai gondolkodás, emlékezet, auditív figyelem, komplex emlékezet.	
Tevékenységek/ismeretek	**Követelmények**	
Megnyitás. Klasszikus megnyitások. Harmonikus fejlődés a megnyitásban. Küzdelem a centrumért. Nyílt centrum, zárt centrum. Modern megnyitások. Spanyol megnyitás alapelvei. Olasz megnyitás alapelvei. Francia védelem. Szicíliai védelem. Királyindiai stratégia Kaszparov játszmáiból.	A tanuló – alapszinten ismeri a megnyitások nevét és a megnyitások széles spektrumát; – ismeri a sakktörténet alapjait, a múlt és a jelenkor legnagyobb sakkozóinak nevét; – képes ismereteinek önálló alkalmazására; – érveket gyűjt lépései előtt, reflektál döntéseiről.	
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Taktika.	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**A támadás és védekezés stratégiái**	**Órakeret 18 óra**
Előzetes tudás	Előző tematikai egység kulcsfogalmainak ismerete, megértése és alkalmazása.	

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A lényeges és lényegtelen információ megkülönböztetése. Az idővel való hatékony gazdálkodás. Kooperáció a társakkal, eredményes munkaszervezés. Problémamegoldó gondolkodásban való gyakorlottság és eredményesség fokozása. A játék minél átfogóbb, mélyebb ismerete. Összefüggések értelmezése és megfogalmazása. Konstrukciós képesség alakítása. Játékos feladatokkal fejlesztés: gondolkodás, emlékezet, szerialitás, figyelem, aritmetikai gondolkodás, műveletvégzés, rész-egész.

Tevékenységek/ismeretek	**Követelmények**	
Stratégia: támadás és védekezés a középjátékban. Támadás a király ellen. Királyunk védelme. Középen rekedt király. Aktív támadás. Térhiány a sakktáblán. Támadás a vonalakon. Ellenkező oldalú sánc. Nyílt vonalon való támadás. Duplázott bástyák. Futópár a nyílt átlókon. Mennyiség és minőség. A huszár ereje zárt állásban. Blokád a huszárral. Jó huszár a rossz futó ellen. Dupla gyalogok. Gyenge gyalog. Király mint támadó báb. Tanuljunk Fischer játszmáiból! Stratégia Karpov játszmáiból. Az ellenfél tervének figyelembevétele.	A tanuló – képes aktív, támadó, kezdeményező sakkra; – képes az ellenfél súlyos fejlődési hibáinak kihasználására, a gyenge királyállás elleni támadás indítására; – szükség esetén tud védekezni; – képes fejben 3-4 lépéses változatok kiszámítására; – ismereteit önállóan tudja alkalmazni; – egyszerű technikai eszközöket megfelelő módon képes használni.	

Kulcsfogalmak/ fogalmak	Térhiány, dupla gyalog, gyenge gyalog, blokád, sánc, zárt állás.

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**A végjáték**	**Órakeret 18 óra**
Előzetes tudás	Előző tematikai egység kulcsfogalmainak ismerete, megértése és alkalmazása.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A játék minél átfogóbb, mélyebb ismerete. Kooperáció a társakkal, eredményes munkaszervezés. Problémamegoldó gondolkodásban való gyakorlottság és eredményesség fokozása. Összefüggések értelmezése és megfogalmazása. Konstrukciós képesség alakítása. Játékos feladatokkal fejlesztés: emlékezet, figyelem, aritmetikai gondolkodás, analógia alkalmazása, szem-kéz koordináció, szabály betartása.	

Tevékenységek/ismeretek	Követelmények	
Végjáték. A király szerepe a végjátékban. Patt a végjátékban. Oppozíció a gyalog végjátékban. Szabadgyalog. Áttörés a végjátékban. A bástya-végjáték alapjai. Hídépítés a bástya-végjátékban. Végjátékok Botvinnik játszmáiból. Ellenkező színű futók. Gyengeség a gyaloglánc végén.	A tanuló – ismeri és alkalmazza a végjátékok főbb alapelveit; – képes a fölényes végjátékok megnyerésére; – ismeri a sakktörténet alapjait, a múlt és a jelenkor legnagyobb sakkozóinak nevét; – el tudja dönteni egyszerű állítások igazságértékét, felismer egyszerű logikai kapcsolatokat.	
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Oppozíció, szabad gyalog, patt.	

A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén	A tanuló képes ismereteit önállóan alkalmazni. Képes egy szabályos barátságos sakkjátszma lejátszására. Játszma előtt és után ellenfelével kezet fog, betartja a legfontosabb viselkedési szabályokat. Ismeri a sakktörténet alapjait, a múlt és a jelenkor legnagyobb sakkozóinak nevét.